

בדרכו אמונה

במשנת מרן רשכבה"ג הדרך אמונה זללה"ה

ערב פסח שחל להיות בשבת – הנהגות והוראות מרביה"ק מרן זצוק"ל

אולם לענין סיום של ערב פסח מי שילמד את המסכת בהרהור, יאכל גם את הסעודה בהרהור בלבד.

ובשנת תשס"ח למד את מסכת מעילה שהיא הקצרה ביותר בש"ס, [אף שדפי מס' הוריות מועטים, מנין המילים מרובה על אלו שבמסכת מעילה. ולענין מסכת תמיד כבר מבואר לעיל שלא נהג לסמוך לכתחילה להחשיב לימוד מסכת זו לענין סיום מסכת].

ב. בערב פסח שחל בשבת, אמר רבינו לבני ביתו לכוין באכילת החלה לשם מצות ביעור חמץ 2.

5. כיון שיש הסוברים שאף באכילה מקיימים ביעור חמץ, ע"י בבעל המאור (פסחים ז' א'). ויותר מזה ראה ברש"י (פסחים כ"א ב') שתמה איך שרי לאכול ולהאכיל חמץ ל' יום קודם, הלא כבר חל עליו חובת ביעור, ואיכא למ"ד שאין ביעור חמץ אלא בשריפה. ותי' דחוס הטבעי אשר בבע"ח המעכל את המזון הוי כשריפה, ומהני אף להאי מ"ד, ע"י"ש.

וגם בשעת הסיום בערב פסח כשעשאוהו בבית הכנסת לדרמן, היה אומר שיצאו מחוץ לבית הכנסת ויאכלו שם את החמץ ויקיימו מצות ביעור חמץ.

ג. בערב פסח שחל בשבת היו אוכלין שני סעודות לפני סוף זמן אכילת חמץ 3, והיה אוכל אחרי מנחה קניידלך 4 או דגים ובשר לסעודה ג', לדעות הסוברים שזמנה דווקא אחרי מנחה 5.

3. עם הפסק ביניהם כנהוג ע"י יציאה לחוץ לזמן מועט וכו'.

4. אכילת קניידלך שכתבנו שנהגו בבית רבינו, הוא ע"פ מש"כ בנו הגראי"ש שליט"א בהגדה של פסח, ורבינו עבר על זה והוסיף שטעם הדבר, כדי לצאת בסעודה ג' לדעת הסוברים שצריך שיהיה בדווקא אחר מנחה, [בשו"ע (או"ח רצ"א, ב') כתב שזמנה משיגיע זמן המנחה היינו משש שעות ומחצה, וברמ"א הוסיף ד"א שיותר טוב אף להתפלל מנחה קודם לה, וראה מש"כ המשנ"ב (שם, י"י"א)].

5. ועשה כן רבינו ע"פ הדרכת החזון איש, שכתב לבני ביתו בערב פסח שחל בשבת בשנת תש"י. [והטמין רבינו לאחר מכן הפתק אצלו, ושלחו להדפסה אח"כ בספר קובץ אגרות (א', קפ"ה) עי"י"ש].

[לוקט ונערך מקונטרס דקדוקי מצוות - מועדים]

שו"ת עם רביה"ק

זמן דרשת שבת הגדול בער"פ שחל בשבת

שאלה: בשנה זו שחל ער"פ בשבת, אם אפשר לדרוש דרשת שבת הגדול בזמנה או שיש להקדימה.

תשובה: במ"ב סי' תכ"ט (ס"ק ב') כתב דכשער"פ חל בשבת מקדימים לדרוש הדרשה בשבת הקודמת, וכן כתב המ"ב סי' ת"ל (ס"ק ב') יעויין שם. וכן כתב רבינו בשונה הלכות סימן תכ"ט (סעיף ב') ע"י"ש.

ובטעמא דמילתא דבער"פ שחל בשבת מקדימין לדרוש בשבת הקודמת כתב הפמ"ג בסימן ת"ל (משב"ז ס"ק א') וז"ל "כי בערב פסח שוב אי אפשר להזהיר ולתקן מה צריך קודם פסח"י. ע"י"ש, וע"י בספר נאמנו מאד (פסח, חלק ראשון, עמוד כ"ו) כמה עובדות מרבוותאי בזה. ע"י"ש.

ובספר מישרים אהבוך (עמוד רס"ד) כתב לרבינו זצוק"ל דבער"פ שחל בשבת מנהגו לדרוש בשבת הקודמת את הלכות חמץ בדיקתו וביטולו וסדר הנהגת השבת במאכלים וכדומה,

הנהגות רבינו

א. בערב פסח שחל בשבת, היה עושה רבינו שני סיומים, ביום חמישי וביום שישי 1.

1. לפי שכתב השו"ע (או"ח ת"ע, ב') שאם חל ערב פסח בשבת, יש אומרים שמתענין הבכורות ביום חמישי, וי"א שאין מתענין כלל. ומי שאינו יכול להתענות ביום חמישי יתענה ביום שישי, כמו שמצינו ברמ"א (תרפ"ו, ב') שבעלי ברית בתענית אסתר שהוקדמה ליום חמישי, יתענו ביום שישי.

אמנם אם סיים מסכת ביום חמישי שבזה נפטר מלהתענות ביום ה', הורה החזו"א שנפטר בזה מן התענית לגמרי, ואי"צ להתענות ביום שישי, [וע"י בספר חוט שני (פסח א', ו') מש"כ בביאור הדבר].

והוסיף שפעם השיב החזו"א לשואל, ע"פ דברי החוות יאיר (שו"ת סי' ע') שיכול לקיים סעודת הסיום למחרת היום שסיים, נמצא שגם ביום שישי מותר לו לאכול משום הסיום שסיים ביום חמישי. ואף בזה שכבר אכל סעודת הסיום, יכול לעשות סעודה יומיים לדברי החו"י. וי"א שיעשה סיום ביום ה', וביום ו' יאכל משיירי סעודת הסיום, והביאו לזה סמך מירושלמי (מו"ק ב', ג') דר' יוחנן היה אוכל משיירי סעודת מצוה למחר, עי"י"ש.

וכיון שרוב הדעות סוברים שיש להתענות ביום חמישי [ע"י בבאר הגולה שם], לכך היה עושה רבינו את סיום הש"ס ביום חמישי, [והיה מסיים מסכת נדה, ואף שבסדר לימוד הש"ס היה לומד ג"כ את המשניות שבסדר זרעים וטהרות עם פי' הר"מ והר"י כפי המודפס בש"ס וילנא, מ"מ היה מקדים לימוד המשניות לפני לימוד מסכת נדה. ואולי עשה כן כדי שיסיים את הש"ס בלימוד מסכת שיש בה גמ'].

וכיון שהחיד"א בברכי יוסף (שם, ד') כתב שמהר"ם פרוניצא"ל כתב דמתענין ביום שישי, והביא ראיות לכך, וכתב שכן כתב רבינו מנחם לבית מאיר. לכך היה רבינו לאחר הסיום שביום חמישי לומד מסכת חדשה, ועושה סיום נוסף למחרת ביום שישי. וכן היה נוהג אביו בעל הקה"י [שהיה בכור לאמו], לעשות סיום גם ביום שישי. (החובות).

ומסכת זו שהיה רבינו לומד ביום זה, כל פעם בחר לעצמו מסכת אחרת. ובשנת תשס"ה רצה לבדוק את עצמו, אם הוא יכול להספיק ללמוד כל מסכת בבא בתרא ביום א', והספיק ללמוד את כל המסכת ביום א', ואף נשאר לו מעט זמן ובו החל וסיים מסכת הוריות, ואף שבאותו יום היו חסרים לו השעות הארוכות של הבדיקת חמץ.

ונשאל רבינו באותו יום ע"י הגר"א מן שליט"א האם למד את המסכת בהרהור או בדיבור, ואמר לו רבינו שהחזו"א היה לומד כל מסכת חולין בהרהור ביארצי"ט של אמו,

ובשבת דער"פ דורש את הלכות ההגדה על הסדר בתוספת ביאורים על ההגדה, אם סדר זה נכון. והשיבו רבינו זצוק"ל "נכון", ע"ש.

אימתי טובלים לכבוד יום טוב בער"פ שחל בשבת

שאלה: נסתפקנו כעת בשנה זו דער"פ חל בשבת אימתי לטבול עבור יום טוב.

תשובה: נשאל בזה רבינו בספר מישרים אהבוך (עמוד רס"ב) והשיב "בערב שבת", עוד נשאל רבינו אם טעמא דמילתא שאין לטבול בשבת עבור יום טוב היינו מטעמא דאיסור הכנה או מטעמא אחרינא. והשיב "אינו כבוד שבת", ע"ש. וע"ע בפסקי תשובות סימן תמ"ד (סוס"ק י"ב) ע"ש.

זמן לבישת בגדי יו"ט בער"פ שחל בשבת

שאלה: בער"פ שחל בשבת אימתי יש ללבוש את בגדי היום טוב.

תשובה: בהגדה של פסח שהו"ל הגר"א קניבסקי שליט"א בנו של רבינו זצוק"ל (עמוד ו', ס"ק י"א) כתב וז"ל אאזרבינו [=מרן הקה"ל] ז"ל הורה ללבוש בגדי יום טוב לכבוד השבת (ולא להחליף לכבוד יום טוב, משום כבוד שבת), עכ"ל.

ובספר מישרים אהבוך (עמוד רצ"ז) נשאל רבינו זצוק"ל דבבן איש חי (פרשת צו, דיני ער"פ שחל בשבת סעיף ד') כתב שאת בגדי החג ילבשם בשבת אחר מנחה, ויל"ע מ"ט לא ילבשם סמוך להליכתו לביהכ"ס לתפילת ליל החג. והשיב רבינו זצוק"ל "שלא לבייש את השבת", ע"ש.

ובספר מבקשי תורה (יו"ט, עמוד רי"ב) כתב דאמר לו רבינו זצוק"ל דאביו מרן הקה"ל זצוק"ל אמר שאם לא ילבש את בגדי היו"ט מערב שבת אלא רק ליו"ט יש לחשוש לזילותא דשבתא דהא בשו"ע סי' תקכ"ט (סעיף א') אי' דבגדי יו"ט יהיו יותר טובים משל שבת ועי' במ"ב (שם, ס"ק י"ב) ע"ש.

וע"ע בספרנו ענפי משה בהלכות ועניני פסח (סימן רט"ו) ובסי' ענפי"מ בה"ל ועניני חוה"מ (סימן ב') מה דהבאנו מרבינו זצוק"ל בעניני בגדי שבת ויום טוב עיי"ש.

טחינת החרין בער"פ שחל בשבת

שאלה: מה דעת רבינו בענין טחינת החרין בערב פסח שחל בשבת אם יש לטוחנו מקודם שבת או דאפשר לטוחנו בליל יו"ט ובאיזה אופן.

תשובה: בדיני ומנהגי פסח ממרן החזו"א ז"ל שרשם מרן רבינו זצוק"ל (ס"ק מ"ט) כתב וז"ל העידו שכשטחנו החרין בליל יו"ט ציוה לעשות בשינוי (ועי' במ"ב סי' תק"ד סק"י"ט) והר"ג נדל נ"י אמר בשמו שלא לטחון ביו"ט החרין במא"ל משינק"ע משום עובדא דחול (ועי' מ"ב שם סק"י"ח. וע"ע מ"ב סי' תע"ג סק"א), עכ"ל.

ובספר מישרים אהבוך (עמוד רפ"א) שאל לרבינו זצוק"ל וז"ל "מתי נהגו בבית רבינו זצוק"ל לגרד את החרין [חזרת] בערב פסח שחל בשבת, האם ביום שישי ואחר כך מניחים בכלי סגור או מגרדים (בשינוי) במוצאי שבת לפני עריכת הסדר והשיבו רבינו זצוק"ל "מניחין בכלי סגור", ע"ש.

מי ששכח לבדוק חמצו בליל שבת כדת מה יעשה

שאלה: בשו"ע סימן תמ"ד (סעיף א') מבואר שי"ד שחל להיות בשבת בודקים את החמץ בליל י"ג ומבערים את הכל לפני השבת, ויש לעיין באופן ששכח לבדוק חמצו בליל י"ג ונזכר בליל שבת כדת מה יעשה.

תשובה: הנה האחרונים האריכו לדון בהא מילתא והבאנו דבריהם בספרנו ענפי משה בהלכות ועניני פסח (סימן נ"ד) ולמעשה הבאנו שם דכששאלנו מרבינו זצוק"ל מתי יבדוק חמצו כתב לן בכתב יד קדשו "מיד במוצ"ש", ע"ש.

וכעין זה יעויין בספר מישרים אהבוך (עמוד רס"א) דשאל מרבינו בהא דבער"פ שחל בשבת מקדימים לבדוק את החמץ בליל שישי, ומאי טעמא לא אמרינן דיבוא עשה דבדיקת חמץ וידחה ללא תעשה דטלטול הנר, ויוכל לבדוק את החמץ בליל שבת קודש, דהא גם דרבנן אמרינן אתי עשה ודחי לא תעשה.

והשיבו רבינו "רבנן לא תיקנו בדיקת חמץ בליל שבת". ושוב שאל מרבינו במי שלא בדק חמצו בליל י"ג בער"פ שחל בשבת, ונזכר בליל שבת אם יכול להקל לבדוק החמץ על ידי שגוי יטלטל נר דלוק וילך עמו בכל המקומות וכך יבדוק, והשיבו מו"ר "חלילה וחס", ע"ש.

נוסח ביטול החמץ בשבת ואם מותר לומר אז תפילות ובקשות

שאלה: בשו"ע סימן תל"ד (סעיף ב') כתב שאחר הבדיקה מיד בלילה יבטל את החמץ ויאמר "כל חמירא דאיתיה ברשותי דלא חזיתיה ודלא ביערתיה ליבטיל ולהוי כעפרא דארעא", ובמ"ב (שם, ס"ק ח') כתב דנכון לומר "וליהוי הפקר כעפרא דארעא", וכו', ועי' בשו"ע (שם) דכ' דטוב לחזור ולבטלו פעם אחרת ביום י"ד סוף שעה חמישית קודם שתגיע שעה שישיית ע"ש. וצ"ע אם כשמבטל החמץ בשבת יזהר שלא לומר לשון הפקר לחוש לדעת האוסרים להפקיר בשבת.

תשובה: בספר וביום השבת סימן כ"ט (סעיף י"ג ובהערה כ"ח) הביא בשם רבינו דאף כשמבטל החמץ בשבת יאמר ולהוי הפקר וכו' וטעמא דמילתא דהוי הפקר לצורך מצוה ובכח"ג שרי לאפקורי, ע"ש.

אכן לענין מה שנדפס בכמה הגדות נוסח תפילות ובקשות לאומרים אחר ביטול החמץ דעת רבינו דכשמבטל החמץ בשבת אין ראוי לומר תפילות ובקשות אלו וכמ"ש בספר מישרים אהבוך (עמוד ער"ה) משמיה, יעויין שם, וע"ע בספר נטעי גבריאל ה' ער"פ שחל בשבת (פכ"ט ס"ג), עיין שם.

אמירה לבניו שילכו לישן בשבת ע"מ שיהיה להם כח בליל הסדר

שאלה: האם מותר לומר לבניו בשבת שילכו לישן על מנת שיהיה להם כח בליל הסדר.

תשובה: במ"ב סי' ר"צ (ס"ק ד') כתב "אבל לא יאמר נלך ונישן כדי שנוכל לעשות מלאכתנו במוצאי שבת, שמראה בזה שנה וישן בשביל ימות החול", ובשעה"צ (שם, ס"ק ב') נתבאר דמקורו מהמג"א עפ"י דספר חסידים, ועפ"י יל"ע אם הא דאין לומר נלך ונישן וכו' היינו אף כשבדעתו לנוח עבור שיהיה לו כח למצוה, ובמ"ב מהד' דרשו (שם, ס"ק ט') כתבו דנחלקו בזה התורת שבת והערוה"ש, ע"ש.

ובספר ארחות שבת (ח"ב פרק כ"ב ס"ק קצ"ג) כתבו דיש לזהר בזה כאשר חג השבועות חל במוצ"ש, ובספר מישרים אהבוך (עמוד רצ"ו) שאל לרבינו דבשו"ת אור לציון (ח"ג, עמוד קצ"ה) ס"ל דאם חל חג השבועות במוצ"ש דמותר לומר שישן בשביל להיות ער בליל שבועות כיון שהוא לצורך מצוה, אם עפ"י יש להתיר נמי בער"פ שחל בשבת לומר שילך לישן עבור שיהיה לו כח בליל הסדר דהוא דבר מצוה.

והשיבו רבינו "אין לעשות כן", וממילא ה"ה בנידון דידן דלדעת רבינו אין לו לומר לבניו שילכו לישון ע"מ שיהיה להם כח בליל הסדר, רק דיאמר להם שילכו לישן ותו לא מידי.

[מתוך ספר גם אני אודך חלק כ"ז להמשיב הגאון רבי משה חליה שליט"א מה"ס ענפי משה ומרבני המכון]